

AMERİKAN MİSYONERLİĞİNDE KADIN VE KADININ ROLÜ (ORTADOĞU ÖRNEĞİ)

Murat Gökhan DALYAN*

ÖZET

Ortadoğu'da Amerikan misyonerliği XIX. yüzyılın ilk yıllarından itibaren başlamıştır. Ancak bölgenin tarihi, kültürel dokusu dikkate alınarak buralara gönderilecek misyonerlerin evli olmasına özen gösterilmiştir. Bu şekilde misyonerlerin toplum tarafından kolayca benimsenmeleri sağlanmıştır. İlerleyen yıllarda evli kadınların iş yükünün artmasına ve kız eğitim politikalarına bağlı olarak bekar kadın misyonerler, misyon bölgelerine gönderilmeye başlamıştır. Gönderilen bekârlar, evlilerin gözetiminde onlara yardımcı elemanlar olarak çalışmışlardır. Kadınların misyon bölgelerinde başlıca çalışma alanları kadınlar arasında vaazlar, eğitim öğretim ve daha sonraki dönemlerde doktorluk gibi tıbbi meslekler olmuştur.

Ortadoğu'da diğer kadınlara model olması için özel yetiştirilen misyoner kadınlar şartların zorluklarından dolayı özellikle ilk dönemler oldukça büyük kayıplar vermişlerdir. Misyonerliğe yaptıkları olumlu katkılara rağmen XIX. yüzyılın sonuna kadar başta maaş olmak üzere erkeklere oranla daha alt statüde görülmüş ve misyoner olarak kabul edilmemişlerdir. Bu da zamanla kendi aralarındaki örgütlenmelerini beraberinde getirmiştir.

Bu çalışmada Amerikan misyonerlerinin Ortadoğu'da kadın faaliyetlerine ve bunun organizasyonlarındaki yerine değinilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadınlar, Misyoner, Amerika, Ortadoğu, ABCFM.

WOMEN AND WOMEN'S ROLE IN AMERICAN MISSIONARY (A SAMPLE OF MIDDLE EAST)

ABSTRACT

American missionary began in the early years of the XIX century in the Middle East. However, taking into consideration of region's cultural fabric and history, missionaries who will be sent to here should have been married. In this manner missionary adaptation has been easily provided with societies in this region. In later years, depending on increasing the workload of married women and education policy of girls the single women missionaries began to send missions to the region. Under supervision of married missionary families, single women missionaries, who sent to this region worked as their staff assistant. The main work of women missionaries in the mission areas of the region are among women preaching, education and in the next period medical professions such as medicine. Because of difficult circumstances especially in the first period, missionary women who raised as a model for other women in the Middle East gave a very large losses. Despite of their

---

* Yrd. Doç. Dr. Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Öğretim Üyesi. El-mek: mgdalyan@adiyaman.edu.tr

positive contribution to missionary at the end of the XIX century, they have had a lower status than men, and they were not considered as missionaries. For these reasons they organized among themselves. In this study, women activities of American missionaries in Middle East and the role of this in the organizations will be investigated.

Key Words: Womans, Misionary, America, Middle East, ABCFM.

a. Amerikan Misyonerliği ve Ortadoğu

XIX. yüzyıl birçok gelişmenin ilk kıvılcımının atıldığı yüzyıl olmakla birlikte aynı zamanda misyonerliğin altın çağı olarak ta adlandırılmaktadır. Adı geçen yüzyılda çeşitli misyoner gruplar kendi öğretilerini yayabilmek adına dünyanın birçok yerine misyonerler göndermişlerdir. Bu yerlerden birisi de başta Osmanlı Devleti ve İran'ın bulunduğu Ortadoğu'dur. XIX. yüzyıl boyunca bu bölgede öne çıkanlar başlıca misyoner gruplar, Katolikler ile Protestanlardır. Protestan faaliyetlerinin büyük bir bölümünü Amerikan misyonerlik örgütü American Board of Commissioners for Foreign Missions veya kısa ismiyle "ABCFM" tarafından yürütülmüştür. 1806 yılında ilk tohumları Amerika'da atılan bu örgüt 1810 yılında ülke içerisindeki teşkilatlanmasını tamamlayarak misyonerlik faaliyetlerine başlamıştır. Bu örgütün amacı Amerikalı misyonerlerden George E. White tarafından "...tek ve ana gaye Hıristiyan erkek ve kadınlarına, Mukaddes Kitab'ın ve İsa'nın anlattıklarını öğretmek ve bu ümit vaat eden genç insanların, kendi insanları ve akrabaları arasında, bu eğitimin neticelerini faydalı ve kabul edilebilir şekilde yaymalarını.." sağlamak olarak açıklanmaktadır (White , 1995:116-119; Mutlu, 2005: 285-86). Yine onlar bu sayede H.z. İsa'ya karşı kendi kişisel görevlerini yerine getirmiş olmak için yola çıkmışlardı. (Açıkses, 2003: 3) Bu amaçla ABCFM'in Ortadoğu'ya ayak basan ilk misyonerler Levi Parsons ve Pliny Fisk adlı kişilerdir. 1820 yılında İzmir'e gelen bu öncü misyonerler, buradan faaliyetlerinin ilk hedefi olan "Kutsal Topraklara, Kudüs'e" hareket ederek bu bölgelerde misyonerlik adına neler yapılabileceğinin araştırılmasıdır. (Barton, 2010: 97-99). Suriye, Filistin, Mısır başta olmak üzere birçok yerde araştırma yapan bu ilk misyonerlerden Person 1822'de (Field, 1969: 93-94-98; Kocabaşoğlu, 2000: 27) Fisk ise 1825 yılında ölmüştür. Ancak bu ölümler Amerikan misyonerlerin Ortadoğu'ya olan ilgisinin azalmasına neden olmamış tam tersine bu kez kalıcı misyonerlik faaliyetlerini başlatmak üzere evli misyoner çiftler gönderilmeye başlanmıştır. Bu amaçla ilk gönderilen çiftlerin başında William Godell ile Frank Bird ve eşleri gelmektedir (Richter, 1910). Bu misyonerlerden sonra Ortadoğu'da görülen Amerikan misyonerlerin sayıları hızla artmıştır.

b. Amerikan Kadınlarının Misyonerlik Görevlerinde Yer Almaya Başlaması

XIX. yüzyılın başlarında okumuş ama iş hayatına girmemiş kadınlar, Amerikan toplumunda seslerini duyurmak ve daha fazla yer alabilmek için misyonerlik faaliyetlerinde gönüllü olarak yer almaya başlamışlardır. Bunun dışında kadınların misyonerlik faaliyetlerine katılmasına etki eden çeşitli başka faktörlerde bulunmaktadır. Bunlar arasında en fazla etkili olanı, misyoner merkezleri tarafından modern ve eğitilmiş kadını temsil eden misyoner kadınların, hedef alınan bölgelerdeki kadınlar tarafından aile hayatları ve yaşam tarzlarıyla örnek kabul edilip onları etkileyebileceğidir (Erdoğan, 2008: 59-60; Robert, 1997:36-37; Dalyan, 2010a: 240). Hatta bu nedenle, Amerikan misyoner kadınlar açmış oldukları okullarda modern kıyafetlerle dolaştıkları gibi öğrencilerine bu kıyafetleri giydirecek onların da modernleşmelerini sağlama konusunda örnek olmaya çalışmış (Quarterly Report of Assyrian Mission, No. III., 1891: 91-92) ve genel kültürlerini arttırmak için okuma yazma, aritmetik, dikiş nakış ve İngilizce gibi dersler vermişlerdir (Robert, 89-90). Ayrıca misyoner kadınlar, Ortadoğu'da toplumların değer yargıları nedeniyle

erkek misyonerlerin ulaşmasına izin verilmediği, sosyal yaşamın arka planında ve daha kapalı yaşam süren kadınlara ulaşabilmenin tek yolu. Çünkü tek başına misyon faaliyetleri için yabancı ülkede bulunan erkek misyonerler, içinde buldukları halkın zaman zaman şiddetli tepkisiyle karşılaşmışlardır. İşte kadın misyonerler toplumlarda erkek misyonerlere karşı oluşacak tepkilerin önüne geçmelerinde yardımcı olacak ve böylelikle de erkek misyonerler, eşleri vasıtasıyla İncil'in ve İsa'nın kutsal çağrısını kendilerine göre putperest ve inançsızlık denizinde boğulmuş olan insanlara kolaylıkla ulaştırılabileceklerdi. Bu politika uyarınca Amerikan misyonerlik kurumlarınca 1800'lerde gönderilmeye başlanan kadın misyonerlerin kadınlar arasında başarısı ve toplumdaki konumu misyon faaliyetlerince de görülmüş ve misyon alanlarına daha fazla kadın gönderilmeye başlamıştır (Robert, 36-37; Erdoğan, 59-60).

c.Kadın Misyonerlerin Yetiştirilme Şartları

Misyonerlik yüzyılı olarak da bilinen XIX. yüzyılda Amerikan misyonerlik kurumları faaliyet gösterecekleri alanlarda görevlendirmek üzere hem erkek hem de kadın misyonerler yetiştirmişlerdir. Özellikle Ortadoğu gibi bazı bölgelerde bekâr erkeklerin toplum içerisinde dolaşmasının hoş karşılanmayacağı ve tepki çekeceğini düşünerek evli misyonerler göndermeyi tercih etmişlerdir. Bu amaçla misyoner kurumları erkek misyonerlerin evlenecekleri kadınların da aynı koca adayları gibi aynı düşüncüyü ve potansiyeli taşımalarını sağlamak için kadınlara yönelik eğitim kurumları kurmuşlardır. Buralarda kadın misyoner adaylarına Hz İsa sevgisi ve Hıristiyanlık ruhu verildiği gibi çalışacakları bölgelerde eşlerine misyon faaliyetlerine yardımcı olmaları için misyonerlik yöntemleri, gündelik ev işleri, annelik, kadınlık ve öğretmenlik konularında eğitim verilmiştir. Bu tür Amerikan misyonerlik kurumlarından ABCFM bu amaçla kadın misyoner yetiştiren, Mount Holyoke Missionaries, (Porterfield, 1997: 33; Robert, 1997, 92) Utica Female Seminary (Speer, 1913: 13), Abbott Female Seminary (Benjamin, 1860:16) ve Boston Female Society gibi kurumlarla ortak çalışarak görevlendireceği personellerinin eşlerini buradan seçmiş ve evlendirmiştir (Dagget, 1883: 50).

Kadınlara yönelik açılan eğitim kurumlarında başarı için, adayların eğitiminde her türlü fedakârlıktan kaçınılmamış, çağın şartlarında en iyi eğitim araç gereçleri ve metotlar seçilerek adaylar en iyi şekilde yetiştirilmeye çalışılmıştır. Verilen teorik eğitimin dışında misyon bölgelerinde kadınlar arasında başta el işi gibi faaliyetlerde başarılı olmalarını sağlamak ve hedefteki kadınların ilgilerini çekmek için el becerileri ve yetenekleri de geliştirilmesine dikkat edilmiştir. Ayrıca psikolojik olarak da çalışacakları ülkelerdeki halkın kendilerine yönelik takınacağı her türlü olumsuz tavır ve davranışlara karşı hangi tutum ve psikolojiyle davranacakları öğretilmiştir. Bunu yaparken de görevlerinin Hıristiyanlığa dolayısıyla kutsal bir amaca hizmet ettiği vurgulanarak, kadınlara yüksek moral gücü ve dayanma azmi aşılanmıştır (Robert, 1997: 92). Bu işlem sırasında ilk dönem kadın misyonerlerin geçmiş yaşamlarından kesitler sunularak bu konuda onların etkilenmesine çalışılmıştır (Robert, 1997: 49-50). Bunlar dışında öncü misyonerlerin deneyimleri ışığında kadın misyoner yetiştiren kurumlar, Ortadoğu'ya gönderecekleri kadın misyoner adaylarına faaliyet gösterecekleri bölgelerde karşılaşacakları milletlerin kültür ve gelenekleri konusunda ilk etapta şok yaşamamaları ve yabancı kalmamaları için zaman zaman öğrencilerine Ortadoğu'daki kadınları, giysileri ve kültürleri açıklayan bilgi ve gösteriler sunmuşlardır (Lawrence, MDCCCLIV:152, 156; Robert, 1997: 66; Porterfield, 33). Bu şekilde yetiştirilen kadın misyoner adayların eğitimlerinin başında aileleri her şeyden önce gelirken aldıkları eğitimden sonra Hıristiyanlığı yayma ve ona hizmet etme görev bilinci ilk sırayı almıştır (Lawrence, 106). Çünkü onlar aldıkları eğitim ve taşıdıkları inançla kendilerine göre dünyanın geri kalmış karanlık bölgelerini Hıristiyanlık ile aydınlatmak için yola çıkmışlardı (Lawrence, 110).

XIX. yüzyılın ilk yarısında yetiştirilen misyoner kadınlar, ilerleyen yıllarda misyon bölgelerinde Amerikan misyonerlik faaliyetlerinde yardımcı olacak kadın ve kızları yetiştirecek

elemanlar olarak görüldükleri için özenle seçilmişlerdir. Bu kadınlardan İran'a gönderilen Judith Grant, bir dilci olarak Süryanice, Rumca, Latince ve Fransızca dâhil dört dil bilmekteydi (Robert, 1997: 87-88). Mrs. Grant, İran'da kaldığı müddet boyunca bildiği dillere Türkçe ile Süryanicenin Modern ve Eski versiyonlarını da eklemiştir (Anderson, 1872:, 183-84; Guest, 2001: 142). Aynı şekilde ünlü misyoner Eli Smith'in karısı Sarah Smith, kendi dili dışında Fransızca, İtalyanca ve Arapça (Robert, 1997: 79), Merzifon'daki Mrs. Riggs, Ermenice, Rumca ve Türkçe, (Alan, 2002: 162) Mrs. Goodell'de İtalyanca, Arapça, Rumca, Ermenice, Türkçe bilmekteydiler (Prime, 1877: 334-359). Bunlara ek olarak bazı misyoner kadınlar, kadın eğitim kurumlarından mezun olduktan başta - Mary Howes Lannep örneğinde olduğu gibi- Yale Üniversitesi olmak üzere çeşitli üniversitelerde yüksek öğrenim görmüşlerdir (Robert, 1997: 90). Bu şekilde yetiştirilip Ortadoğu'ya gönderilen misyoner kadınlar da çabucak yerel dilleri öğrenmişlerdir.

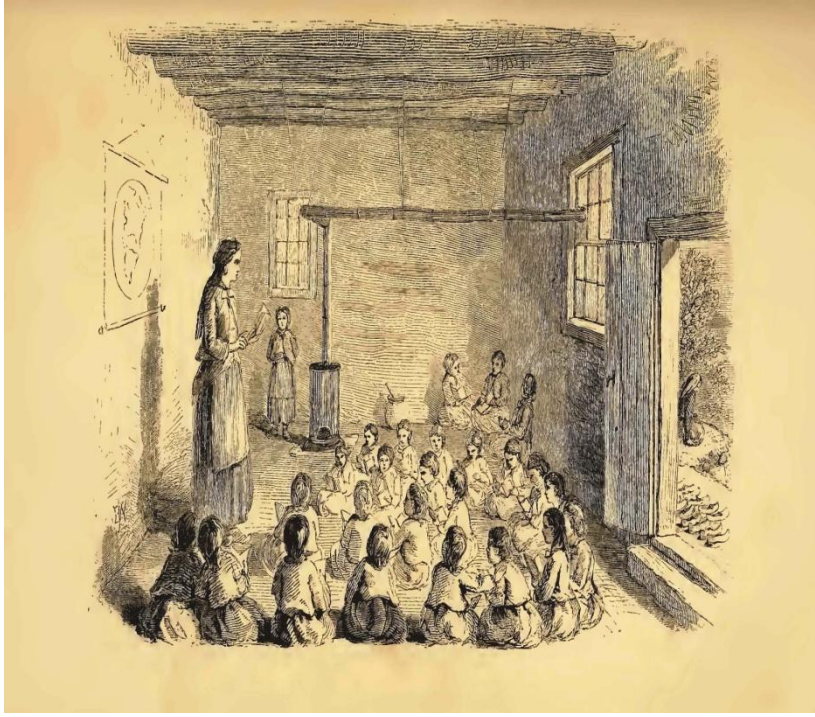
Amerikan misyonerlik kurumunda faaliyet gösteren bazı misyoner kadınlar ise misyonerlik ile sadece eğitim kurumlarında tanışmıyorlardı. Çünkü bu kadınlar misyonerliği kendileri gibi misyonerlik geçmişi olan ailelerinden veya akrabalarından yani çekirdekten öğreniyorlardı. Bu tür ailesinde misyonerlik geçmişi bulunan adaylar dışarıdan gelen diğer misyoner adaylarına göre misyon faaliyetlerine gönüllü katılarak daha çabuk adapte ve başarılı olmuşlardır (Prime, 455; Strong, 1910: 397; Weir, 1995: 309). Bu kadınlardan Merzifon'da faaliyet gösteren Charles Chapin Tarcy'in kızı Annie Tarcy, Anadolu'daki diğer bir misyoner ailenin çocuğu olan Henry H. Riggs ile evlenerek Harput bölgesinde çalışmıştır (White, 1908: 39). Yine ünlü misyonerlerden Cyrus Hamlin'in hayatta kalan yedi kızı da babaları gibi misyoner olan erkeklerle evlenerek misyonerlik faaliyetlerine katılmışlardır (Hamlin, 1903: 15-17).

Gerek misyoner bir aileden gelen gerekse de diğer şekilde yetiştirilen kadınlar, bağlı oldukları merkezlerce kendileri gibi misyoner olan erkeklerle evlendirilmeye çalışılmış (Hamlin, 1903: 105-106; Robert, 1997:105-106) ve evlendirilir evlendirilmez de hemen görev bölgelerine gönderilmişlerdir (Coan, 1939:10). Misal olarak Deborah Plum Crochan 1848 yılının ocak ayında evlenir evlenmez aynı ay içinde eşiyle birlikte İran'a gönderilmiştir (Speer, 13). Daniel Temple, yine aynı şekilde eşleriyle evlendikten birkaç gün sonra yola koyulmuştur (Temple, 1855: 67-68). Bütün bu evlilikler kadınların aşk evliliği yaptığı anlamına gelmiyordu. Şüphesiz kadınlar, evliliklerini Hıristiyanlığın ve H.z İsa'nın emir ve yasaklarının kendilerince dinsiz günaha gömülmüş bölgelerde yayılması için yapmışlardır (Bird, 1891:357).

Kadınların misyonerlik alanında ne kadar başarılı olduğu 1865 yılında Antep'te bulunan Pratt'ın eşinin bölgeden ayrılmasından sonra misyonerlik işlerinin aksadığını belirtmesinden de anlaşılmaktadır (Herrick, 1872: 31,41,54). Amerikan misyoner kadınlar, aralarında buldukları halkı etkilemede o kadar başarılı işler çıkartmışlardır ki; onların misyonerlik faaliyetlerine maddi katkıda bulunmalarını sağladıkları gibi (Herrick, 41) Amerika'ya bile yardım göndermesine neden olmuştur. Misal olarak 1865'teki büyük Chicago yangınınun masraflarını karşılamak için Merzifonlu kadınlar 8 dolar civarındaki bir parayı kadın misyonerlerden Mrs. Leonarda teslim etmişlerdir.(West, 1862: 616).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/2 Spring 2011

d. Tıbbî Misyonerlik ve Kadınlar

XIX. yüzyılın sonuna doğru Amerikan misyonerlik kurumu ABCFM, “*dinsiz bölgelerdeki*” kadınlar arasında daha fazla etkin olabilmek için misyoner kadın personeline tıp eğitimi vermeye başlamıştır. Böylece erkek doktorun bile çok nadir bulunduğu bölgelerde kadınları daha kolay ve çabuk etkileyeceklerini hesap etmişlerdir (Dalyan, 2008: 1755-59). Zira tıp sayesinde bedende oluşan rahatsızlıkları gidermenin, medeniyetten uzak kalmış insanların kalbine giden en kısa yol olduğunu daha önceki deneyimlerinden biliyorlardı. Böylelikle bir misyoner olarak kimsenin gidemeyeceği yerlere doktor sıfatı ve aracılığı ile kolayca ulaşabilecek, (Grant, 1994: 6) Müslüman ve Protestanlaştırılacak olan Hıristiyan halkın kendilerine yönelik olumsuz tavır almalarının da önüne geçilecekti. Bir de faaliyet gösterilen toplumlarda kadınların eğitim anlayışında yer almaması buna mukabil eğitim almış ayrıca doktor kadınların özgür faaliyetleri yerel halk arasında oldukça ilgi çekeceğini hesap etmiş ve bunda da haklı çıkmışlardır (Bird, 229-232). Hatta sırf bu amaçla XIX. yüzyılın son yıllarında kadınlara yönelik Tebriz’de bir hastane kurulmuş olup; 1888 yılında Doktor Miss Mary Bradford ve Dr. E.T Miller tarafından yönetilmiştir. (Wilson, 1896: 154-55; Richter, 321; Coan, 52,166) Dr. Bradford, 1899 yılının ilk yedi ayında dispanserlerinde 2.456 hastaya bakmış ve evde 264 hasta ziyareti gerçekleştirmişlerdir. (Annual Report, 1899: 209) Aynı yıllarda Tahran’da ise Dr. Mary Smith ve Dr. J. G. Wishard faaliyet göstermiştir (Richter, 310, 321). İran cephesindeki bu gelişmeler yaşanırken İstanbul’da Miss Burgess ve ekibi, Suriye ve Filistin’de Mary Eddy, -Osmanlı Devleti’nce tanınan ilk kadın doktor olarak- Beyrut’ta açmış olduğu dispanser sayesinde özellikle kadınlar arasında büyük bir ün kazanmıştır (Richter, 217; Gibbons, 2009: 43-44). Zira bu bölgede Osmanlı Devleti’nin zayıflamasına bağlı olarak sağlık hizmetlerin de aksamalar meydana gelmiş ve zamanla bu konuda misyonerlerin tıbbi çalışmaları ön plana çıkmıştır (Mağmumi, 2008: 245).

XIX. yüzyılın sonuna doğru misyoner kadınların tıp alanında görev almaları onların daha sonra bazı salgın hastalıklarda görev almalarını da beraberinde getirmiştir (Wilson, 300). Bütün

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/2 Spring 2011

salgın hastalıklar ve tıbbi yetersizlikler, misyoner doktorların halk arasında daha çabuk daha hızlı kabul edilmelerini sağladığı gibi onlara faaliyetlerinde büyük avantajlar sağlamıştır (Richter, 321-22). Bu bağlamda Merzifon'da Dr. Carington'ın hemşiresi olarak Miss Baldwin ve Miss Taylor görülmektedir. Hemşireler sağlık alanında olduğu gibi hastalara dua etmelerini teşvik ederek aynı zamanda onlara propaganda yapmışlardır. (Alan, 291).

e.Misyoner Bölgelerinde Kadın Hayatı

Misyonerler yeni bir ülkede misyonerlik faaliyetler organize oluncaya ve sistem oturuncaya kadar misyoner aileler bir arada aynı evlerde konaklamak durumunda kalmışlardır (Prime, 147). Amerikalı misyoner kadınlar ilk zamanlar, misyon bölgelerinde yeni ve kendilerinkinden farklı bir kültürle karşılaştıkları için büyük sıkıntılar yaşamışlardır (Lawrence, 138, 152; Robert, 1997: 75). Misal olarak misyon bölgelerindeki yaşadıkları evler Amerika'daki evlerine göre oldukça küçük konforu olmayan meskenlerdir (Bird, 357). Ancak zamanla buldukları ülkelerdeki evlerini ellerinden geldiğince aynı Amerika'daki evler gibi döşemeye çalışmışlar ve ülkelerindeki yaşam koşullarını oluşturmaya çalışmışlardır. Bunun içinde bazı ev eşyalarını deve gibi binek hayvanlarının sırtlarında misyon bölgelerine nakletmişlerdir (Barkley, 2007: 116-117).

Hatta kimi zaman Henrietta Hamlin örneğinde olduğu gibi faaliyet gösterdikleri yerlerdeki halkı kaba, yarı barbar ve Amerikan kültürünün gerisinde görmüş ve yabancılaşma çekmişlerdir. (Lawrence, 152-54). Bursa istasyonunda görev yapan Mrs. E.C.A. Schneider de aynı şekilde yaşadığı sıkıntılardan dolayı Osmanlı halkının bazı davranışlarını kendi ülkesi ile karşılaştırmaktan kendini alamamış, gelinlik uygulanmalarındaki katı kurallar, geleneksel aile yapısı, yemek kültürü, eve giriş çıkışlardaki tavırlar ve hayvan bakımı gibi birçok durumu kendi ülkesindekiler ile hep karşılaştırmış ve gördüklerine şaşırmıştır (Schneider, 1846: 78-85). S. A. Wheeler ise, Harput'a ilk geldiğinde kendisini yabancı ve yalnız hissederek vatan hasreti duymuştur (Wheeler, 1877: 27).

Kadın misyonerler ev hayatlarının ve çocuklarının bakımı dışında kalan sürelerde mezheplerini ve dinlerini yaymak için kadın topluluklarına karışmış, onları başlarına toplamış vaazlarda bulunmuş (Perkins, 1887: 64-65; Wilson, 67-68) ve kocalarına tıbbi faaliyetlerinde yardımcı olmuşlardır (Basset, 1890: 272). Kadın misyonerler zaman zamanda kocaları ile birlikte misyon çevrelerinde yorucu gezilerde bulunarak kendi mezheplerine kazanmak istedikleri insanların yaşam tarzlarını, arzularını, kişilik yapılarını öğrenerek bir sonraki seferde ona göre hareket edip onları kazanmaya çalışmışlardır (Wheeler, 1884: 218-19). Bazı zamanlarda da onları evlerine davet ederek onları büyük bir misafirperverlikle geç saatlere kadar ağırlamış ve kendi mezheplerine çekmeye çalışmışlardır (Richter, 332). Bu konuda dış dünyadan getirmiş oldukları kılık kıyafetleri, ev eşyaları, el becerileri ve özellikle de dikiş makinesinin çok büyük katkısı olmuştur (Wheeler, 1877: 28-32).

Misafir ağırlamalar dışında misyonerler, boş vakitlerinde birbirlerini ziyaret ederek yabancı ülkelerde birbirlerine destek olmaya çalışmış ve yaşadıkları tecrübeleri içinde buldukları halk hakkındaki tecrübelerini büyük özlem duydukları anne ve babaları başta olmak üzere yakınları ve arkadaşlarıyla paylaşmışlardır (Lawrence, 11,128-129, 151-153). Bu bağlamda 1840 yıllardan itibaren İzmir'de bulunan Mrs. Everett ile İstanbul'da faaliyet gösteren Miss Lovell her hafta birbirleriyle mektuplaşmışlardır (Benjamin, 63-303). Hatta ilk dönem kadın misyonerler arasında ölüm oranların yüksek olması misyoner kadınların arkadaşlarının yetim kalan çocuklarının bakımını dahi üstlenmesine neden olmuştur (Prime, 206).

Şehirler de ve okullarda kendi mezheplerini yaymak uğruna her sabah beşte kalkarak misyonerlik faaliyetlerine (Benjamin, 66) başlayan kadınlar inançları uğruna zaman zaman mevsimlerin elverdiği zamanlarda dokuz saatlik yolculuklar veya elli mil (80 km) lik yolcululara çıkmışlardır. Bir kişinin kendi mezheplerine geçme ihtimali bu yolculuklarına çıkması için onlara

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/2 Spring 2011

yeterli azmi ve heyecanı vermiştir. Bu yolculukları sırasında dahi İncil'den kadınlara okudukları bölümler hakkında açıklamalar yaparak onlara propaganda yapmışlardır. İkametgâhlarına yakın bölgelerden gelen kadınları evlerinde Protestan yapabilmek umuduyla ağırlamışlardır. Misyoner kadınlar bu şekilde eğittikleri kadınların daha sonra kocalarını ve diğer aile fertlerini etkileyeceği düşüncesiyle hareket etmişlerdir (Wilson, 155-156). Bu nedenle geleceğin potansiyel Protestan anneleri olarak gördükleri kız çocuklarının eğitime önem vermişlerdir. İlk zamanlar Ortadoğu'da kız çocuklarının okutulmasına pek sıcak bakılmadığı idrakiyle kız çocuklarını okula çekebilmek için ailelerine haftalık 25 cent civarında yardımda bulunarak kızları okula göndermeye teşvik etmişlerdir (Laurie, 1863: 53-54).

İlk dönemler gönderilen kadın misyonerler, kocalarıyla birlikte Hıristiyanlığı ve kendi mezheplerini yaymak için at sırtında uzun yolculuklara çıkmışlar, kocaları ile her tülü tehlikeye açık bilinmeyen bölgelerde açık havada geceledikleri gibi zaman zamanda hamileliklerinin sıkıntılı dönemlerine aldırılmayarak görevlerini yerine getirmeye çalışmışlardır. Misal olarak Justin Perkins'in hanımı Charlotta, gebe olmasına aldırılmayarak Nasturilere yönelik misyonerlik faaliyetlerine katılmak için kocası ile yolculuğa çıkmış ve bu sırada Tebriz'de bir kız çocuğu dünyaya getirmiş ancak gebelik süresince uygun olmayan yolculuk ve elverişsiz doğum şartlarından dolayı birkaç gün baygın halde ölüm kalım mücadelesi vermiştir (Perkins, 13-14; Anderson, 1872: 171-172). Diğer bir misyoner çift olan Grantlar, Perkins çifti gibi şanslı olmamış, yolculukları esnasında ilk çocukları ölmüştür (Perkins, 19). Yine 1812 yılında Ortadoğu'ya misyonerlik faaliyetlerinde bulunmak için yola çıkan ilk misyonerlerden Harriet Newel, henüz 19 yaşında yolculuk esnasında doğum yaparken ölmüştür (Robert, 2002:61). Bekâr misyonerlerden Mary Ely, Bitlis'teki faaliyetleri sırasında Ermeni çocuklarınca taşlanmış ve atından düşerek baygınlık geçirmiştir (Bird, 356). Kadın misyonerler taşlanmanın dışında, küfür, saldırı, üzerlerine pislik atılması ve yüzlerine tükürülmesi gibi tacizlere uğramışlardır (Barkley, 118). Harput'ta S.A. Wheeler, bu tür durumlarla yoğun olarak karşılaşmıştır (Wheeler, 1877: 28).

Amerikan hayat şartlarına alışmış olan kadınlarının misyonerlikteki çalışma şartları, alışkın olmadıkları coğrafya ve iklim, kötü şartlarda doğum yapmaları, olumsuz tıbbi yetersizlikler ve sağlık koşullarının kötü olmasından dolayı ilk dönemler misyoner kadınlar arasında ölüm oranları oldukça yüksek olmasına neden olmuştur (Temple, 46-7, 67-8, 164, 214; Anderson, 1884: 137). Çektikleri bunca sıkıntıya ve olumlu çalışmalarına rağmen misyon kurumlarınca erkekler misyoner olarak daha değerli kadınlar ise ikinci planda görülmüştür.

f. Bekâr Kadın Misyonerler

XIX. yüzyılın başlarında Amerikan misyonerlik örgütleri ilk dönemler büyük bir çoğunlukla kadınları evli olarak misyon bölgelerine göndermelerine rağmen çok az da olsa Amerikan bekâr kadın misyonerlerin görev almasına da izin vermişlerdir (Robert, 1997: 55). 1830'lu yıllardan itibaren kadın misyonerlerinin erkeklerinin yanında görev almasının ne kadar başarılı olduğunun farkına varan Amerikan misyonerlik kurumları, misyon faaliyetlerinde kadınların daha fazla görev almasına karar vererek artık bekar kadınların misyoner olarak görev almalarının önünü açmışlardır (Daggett, 50; Erdoğan, 61). Çünkü daha önceleri sadece evli olarak gönderilen kadın misyonerlerin yükü oldukça fazlaydı. Bunlar ev işleri, kocalarının bakımı, çocuklarının yetiştirilmesi¹ -misyonerlik anlayışı uyarınca kısa sürede çocuk sahibi oluyorlardı-, halk arasındaki ufak tefek tıbbi işlemler, (Robert, 1997: 89-90; Lawrence, 107) mezhep propagandası ve küçük kız çocuklarına eğitim verilmesi gibi görevleri bulunmaktaydı. Bu görevlerin yoğunluğu ve ağırlığı işlerin aksamasına neden olduğu için zamanla Ortadoğu'da görev

¹ Bu kadınlardan Mrs. Van Lennep'in 1840'lı yılların başında iki kızı ve dört oğlu olmak üzere altı çocuğu vardı (Temple, 204).

yapan evli misyonerlerin bekâr kadın misyoner gönderilmesini talep etmesine neden olmuştur (Robert, 1997: 107). Bunlar dışında diğer bir önemli neden de Ortadoğu'nun yerli Hıristiyan halkının kız ve erkek çocuklarının ayrı bir ortamda görmesi isteğidir (Garden, 1867:192; Richter, 109; Robert, 1997: 91). Çünkü Ermeniler arasında kadınların ve kızların yabancı erkekler tarafından görülmesi hoş bir şey olarak karşılanmaz ve haremlik selamlık uygulanmasına dikkat edilirdi (The Misyonary Herald, 1853: 271). Sonuçta Ortadoğu'daki kadınlara ulaşmak isteyen Amerikan misyonerlik kurumları ileride faydalanmayı düşündükleri kızların eğitim görmesini sağlamak ve buna halkın tepkisini azaltmak için yatılı kız okulları kurmak zorunda kalmışlardır (Robert, 1997: 89-90). Doğal olarak bu da kızların eğitimi için açılan okullarda hızla bekâr kadın misyoner öğretmen ihtiyacının artmasına ve onların misyonerlik faaliyetlerde önlerinin daha da açılmasına neden olmuştur. XIX. yüzyılın sonlarına doğru ise bekâr kadınların anaokullarında ve yetimhanelerde görev almaları onların bu konumunu pekiştirmiştir (Eddy, 1913:124-25). İlk dönemler sadece kadın öğretmenlerin görev almasına rağmen yine de bu tür okullar hakkında azınlıklar arasında bir takım uygunsuz ifadeler ortaya çıkmış ve yayılmıştır. Bu bağlamda, İran bölgesindeki Nasturiler arasında faaliyet gösteren Fiske'nin Nasturi yatılı kız okulu hakkında çıkan söylentiler nedeniyle Amerikalı misyonerler birtakım sıkıntılar yaşamışlardır. Bu gibi sorunlar nedeniyle ABCFM'in kızlara yönelik açmış olduğu okullarda kadınların görev almaları artık kaçınılmaz olmuştur (Ellis, 1883: 144). Ancak bu talebe daha önce karşı çıkan Rufus Anderson'un -1842-1843 yıllarında bölgeye yapmış olduğu gezi sonrasında- kerhen de olsa kabul etmesiyle birlikte bekar kadın misyonerlerin Ortadoğu'ya gönderilmesinin önü açılmıştır. Bu izinle birlikte Amerikan bekâr misyoner kadınların faaliyetlerdeki rolü ve sayısı hızla artmıştır (Robert, 1997: 89-90). Amerikan kadın misyonerlerin genel olarak kadınlara yönelik eğitim kurumlarının başına geçmeleri bu seyahatten sonra olmuştur. Bu bağlamda ilk kız okullarından olan İstanbul Kız Okulu'nun başına 1843 yılında Henry Goodell'in karısı Abigail Goodell'in ölümü üzerine bekâr bayan misyonerlerinden Harriet Loveill görevlendirilmiştir (Robert, 1997: 89-90). Bu tür okullarda bayan öğretmenler kız çocuklarına İncil bölümleri, coğrafya, aritmetik, tarih vb. derslerin yanı sıra günlük hayata dair örgü, dikiş ve terzilik gibi ev işlerini konularında eğitim vermişlerdir (Report, 1845: 118-120; Annual Report, 1897: 162). Kadınların misyonerlik alanındaki etkisi sayesinde yerel kadın Protestanlar misyonerlerin faaliyetlerini desteklemek için gönüllü olarak para ve diğer yardımlarda bulunmaya başlamışlardır.

Rufus Anderson'dan sonra ABCFM'in başına geçen yeni Genel Sekreter N. G. Clark selefinin aksine bekâr kadınların misyonerlik alanlarına gönderilmesine daha sıcak yaklaşmış ve onların bu yöndeki girişimlerini desteklemiştir. Bu sayede erkeklerle aynı şartlarda ve olanaklarda çalışma imkânına sahip olan kadın misyonerler, bu aşamadan sonra erkekler gibi resmen misyoner olarak kabul edilmeleri için uğraşmışlardır. Çünkü misyonerlik faaliyetlerine gönderilen kadınlar fiilen kadınlar arasında, çocuk ve kız okullarında misyoner olarak görev yapmalarına karşın misyonerlerin gözünde misyoner eşleri ve yardımcı elemanlar olarak görülmüşlerdir (White, A., 1988: 23). Kadın misyonerler, bazı durumlarda dul kalan erkek misyonerlerle evlendikleri gibi onların öksüz kalan çocuklarına annelik de yapmışlardır (Temple, 67-68).

Misyon bölgelerinde yer almaya başlayan kadınlar bu bölgelerde geldikleri kurumların benzerlerini oluşturmaya çalıştılar hatta aynı adı verdiler. İran'da Nasturiler arasında açılan Fiske'nin okuluna "*Küçük Mount Holyoke*" denilmiştir. Yine Mary ve Charlotte Ely kardeşler, Bitlis'te Ermeniler için açmış oldukları okula "*Mount Holyoke Seminary of Kurdistan*", (Thomas, 91) Miss Fidelia Fiske ise, "*Mount Holyoke of Persia*" adını vermiştir (Strong, 97).

Daha öncede belirtildiği gibi ABCFM'in Genel Sekreteri Rufus Anderson'un daha önceleri pek sıcak bakmamasına rağmen artık bekâr kadın misyonerlerin Ortadoğu'da görev almasını kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu aşamadan sonra sıkıntı yaşanmaması için bölgeye gönderilen bekâr kadınların da sorumluluklarını bilen ve içi misyonerlik sevgisi ile dolu kadınlar olmalarına dikkat

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/2 Spring 2011

edilmiştir. Misyonerlik sahalarına bekâr kadın misyonerlerin gelmesiyle birlikte misyonerler arasında belirli bir iş bölümü oluşturulmuştur. Gelen bekârlar işin yoğunluğuna paralel bir biçimde bölgede bulunan evli çiftlerin yanına verilmiş, onlarla bir arada yaşamaya ve onların gözetiminde çalışmaya başlamışlardır. Aralarındaki iş bölümüne göre evli kadın misyonerler kadın ve çocuk misyoner eğitimlerinde öğrencilerin giyim, beslenme ve diğer denetimleri gibi araç gereç ve lojistik işlemler ve dışarıdaki kadınlarla ilgilenirken, bekârlar ise misyonerliğin başlamasından sonra oluşturulan eğitim ve öğretim kurumlarında görev almışlardır. Bu iş bölümünde evli misyoner kadınlar misyon işlemlerinde hastanedeki hemşirelerin baş hemşiresi olmak gibi bir konumda bulunmaktaydılar (Robert, 1997: 107). Bu konuda İran'a gönderilen ilk bekar kadın Fildelia Fisk olmuştur (Thomas, 88).

Bekâr misyoner kadınlar, ilk zamanlar sıkıntı çekmemeleri için evli çiftlerin yanına verilmişlerdir. Ancak zamanla buldukları çevreyi tanımaları ve yanında buldukları evli çiftlerin güvenini kazanmaları Fidelia Fisk ve Miss Rice örneğinde olduğu gibi onlara tek başına çevre yerleşim yerlerine gezilerde bulunma olanağı sağlamıştır (Thomas, 58). Bu konuda Fiske, misyonerlikteki en büyük avantajlarının bekâr olmalarından kaynakladığını ifade etmiştir. Bekâr bayanların yanında bulunmuş oldukları misyoner aileler zaman zaman ölüm ve diğer nedenlerden ötürü değişiklik göstermiştir. Bu bağlamda Fiske ve Rice daha önce Stocking ailesinin yanında kalırken daha sonra Bayan Stocking'in ölümü üzerine Breathların yanına taşınmışlardır (Laurie, 54). Ancak bekâr misyonerlerin evlilerle birlikte yaşamaları onlarla hiçbir sıkıntı yaşamadıkları anlamına gelmiyordu. Zaman zaman bu sistemden dolayı yanında kaldıkları kadınlarla sürtüşmeler yaşamışlardır. İran'da bulunan Fiske, arkadaşlarına yazdığı bir mektupta özellikle kış aylarında yemek ve diğer ev işler konusunda kaldığı aile ile yaşadığı sıkıntılardan bahsetmiştir (White, A., 27).

Bütün bunlar dışında misyoner bekar kadınların sürekli olarak misyon bölgelerinde bekar kaldıkları söylenemez. Bazen misyon bölgelerinde birlikte oldukları eşi ölen erkek misyonerlerle evlilikler de yapmışlardır. Misal olarak Miss Susan L. Tilman daha sonra evlenerek Mrs. Cyrus T. Mill soyadını alırken (Laurie, 70) Tahran'daki bekar misyonerlerden Miss Sherwood, Rew. J. W. Hawkes ile evlenerek Mrs. Hawkes olmuştur (Basset, 252). Yine 1855 yılında İran'da bekâr olarak görev yapan kadın misyoner Miss Harris iki yıl bekar kadın misyoner olarak görev yaptıktan sonra Mr. Rhea ile evlenmiştir (Anderson, 1884: 135; Hamlin, 1903: 12-17).

Bütün bu yaşanan sıkıntılara rağmen XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra Amerikan bekar kadın misyonerlerin durumunda ve şartlarında olumlu gelişmeler meydana gelmiştir. Çünkü misyoner kadın toplulukları organize olarak bu gelişmeye neden olmuşlardır. Bu kadın dayanışması aynı zamanda XIX. yüzyıldaki Amerikan kadın misyoner topluluklarındaki en önemli hareketlerden biri olarak Amerikan misyonerliğine yeni bir soluk ve derinlik kazandırmıştır (Weir, 308). Bunun en büyük nedenleri arasında kadınların misyoner olarak XIX. yüzyıl boyunca katkılarına rağmen başta misyoner kurumlar ve erkekler olmak üzere ikinci planda görülmüş olmalarıdır (Weir, 306). Misyoner okullarında yetiştirilmelerine, misyonerlik faaliyetlerinde bulunmalarına rağmen onlar sadece misyoner eşleri ve onlar yardımcı eşler olarak görülmüş ve ilk dönem raporlarda bu şekilde yer almışlardır. (Report, 1836: 53; Report, 1839: 91; Report, 1842:127; Report, 1849:124; Report,1855: 75; Annual Report, 1863: 86-88; Annual Report, 1869: 35) Hatta bu nedenle misyoner hatıratlarında veya yayın organlarında ölümleri dışında son dönemlere kadar pek fazla yer almadıkları gibi; eşlerinin hatıratlarında da onların faaliyetlerinden de pek fazla bahsedilmemiştir (Weir, 307). Öyle ki; kadın misyonerler,1845 yılında İstanbul toplantısında olduğu gibi ilk dönem misyoner toplantılarına eşleriyle birlikte katılmış ancak misyoner politikalarının belirlenmesinde kendilerine söz hakkı verilmemiştir (Benjamin, 58). Hatta hemcinsleri olan ve daha sonra kendi adına bir kadın misyoner kurumu kurulacak olan Catherine Beecher bile 1841 yılında misyoner kadınların görevlerini tanımlarken, bunların politik ve sivil

Turkish Studies

aktiviteler olmadığını, sadece çocuklarının eğitimlerinde, eşlerinin faaliyetlerinde onlara ahlaki ve diğer yönlerden yardımcı olmak olarak tanımlamıştır. Aynı şekilde Genel Sekreter Rufus'a göre de kadınlar, erkek misyonerlerin eşi, arkadaşı ve onun çocuklarının annesi olmak dışında misyonerlik faaliyetlerinde herhangi bir rolü bulunamazdı (Weir, 308). Yine onunla aynı görüşlere sahip olan William Goodell'de bunlara ek olarak kadınların asıl odaklanmaları gereken işin ev ve ev işleri olduğunu savunmuştur (Prime, 189-90). Ayrıca onlara göre, misyoner olarak yetişmiş olan kadınlar misyoner erkeklerin tamamlayıcısı olarak onlarla evlenmeli ve ancak bu şekilde faaliyette bulunulacak bölgelere gitmelidirler. Çünkü dinsiz bölgelerde kadınların bekâr olarak yaşam sürmesi misyon için başlı başına bir problem yaratacağı ve yabancı bir kültüre sahip uzak bir ülkede tek başlarına yaşamayacaklarını düşünmüşlerdir. Bu nedenle kadınlar, ABCFM'in Genel Sekreteri Rufus Anderson'un bu görüşleri uyarınca XX. yüzyıla kadar erkeklerle eşit bir misyon üyesi olarak görülmedikleri gibi; (Prime, 189-90; Weir, 308) Amerikan misyonerlik kurumlarında kendilerine yönetim alanında oy hakkı dahi tanınmamıştır (Erdoğan, 60-62).

Misyonerlikteki kadınlara yönelik tutum yabancı ülkelerde görev yapan misyonerlerin maaş dağılımında kendini göstererek bekâr kadınların maaşının erkek misyonerlere göre daha düşük kalmasına yol açmıştır. Nitekim 1846 yılındaki maaş dağılımında evli bir erkek misyonere 600 dolar, bekâra 400 dolar verilirken bekâr kadın misyonere ancak 200 dolar maaş verilmiştir. Görüldüğü gibi kadın misyonerler, görev alanında olduğu gibi maaş konusunda da karşı cinsleriyle eşit görülmemiştir. Kadınların maruz kalmış oldukları ayrımcı muameleler zamanla bir parça da feminizm kokan bir hava ile örgütlenmelerini ve hak arayışlarını beraberinde getirmiştir. Bunun sonucu olarak daha önce sadece erkek misyonerlere yardımcı olması için misyoner eş adayı yetiştiren misyonerlik kurumlarından farklı olarak kadın misyonerlerini bizzat kendileri göndermek isteyen ve kadınlara yönelik faaliyetlerde bulunan örgütler ortaya çıkmıştır. İlk yapmış oldukları iş kadın misyonerlerin maaşlarını yükseltmek olmuştur. Hatta bu sayede bekar kadınların maaşı 200 dolardan 750 dolar civarına yükselmiştir (White, A., 25).

Misyoner kadınlar kendilerinin misyon alanlarında çalışmalarını için gayri resmi evlenme şartına ve bekar olarak gönülsüz misyon bölgelerine gönderilmelerine de feminist bir biçimde karşı çıkmışlardır. 1861 yılında Mrs. Sarah Doremas önderliğinde birkaç kadının girişimi ile kurulan Amerikan misyonerlik tarihinde önemli bir yere sahip olan Woman's Union Missionary Society bu girişimin öncülüğünü yapmıştır. Bu kuruluş misyoner bekâr kadınlara hizmet ederek onların yurtdışına ve Ortadoğu'ya evlilik şartı olmaksızın daha serbest bir biçimde gönderilmesine olanak sağlamış ve kadınların da erkek misyonerlerle aynı haklara sahip olması için çalışmalarda bulunmuştur. (Robert, 1997: 115-116). Bu kuruluştan sonra diğer Amerikan misyonerlik örgütlerine bağlı kadınlar da hızla kendi aralarında örgütlenerek kendilerine göre dinsiz gördükleri kadınlara ulaşmak için bekar kadınların gönderilmesi için çalışmalara başlamışlardır. Çünkü her ne kadar evli kadınlar misyon görevini yerine getirmeye çalışsalar bile ev işlerinden ve aile hayatından muaf olan bekarlar kadar verimli olamıyorlardı. Bu kurumların kurulması için ön ayak olanların büyük bir çoğunluğu eskiden misyoner olarak evli kadınlardan oluşmaktaydı (Wheeler, 1884: 37-42). Amerika'da bu gelişmeler yaşanırken ABCFM dünya üzerinde 36 bölgede 104 kadın misyoner görevlendirmiştir (Daggett, 50).

Bu kurumdan sonra kadın misyonerlere hizmet verecek kadın kurumları hızla kurulmuş ve daha önce var olanlar da kendilerini bu amaç için yeniden yapılandırmıştır. Bunlar arasında Woman's Foreign Missionary Society, Woman's Board Mission, Woman's Union Missionary Society, Congregational Woman's Board of Mission ve Woman's Christians Temperance Union (Gordon, 147-49; Erdoğan, 61-62) örnek verilebilir. Yine söz konusu bu kurumlardan Heatan Woman's Friend 1869 yılında kurulmuş ve Hindistan'a ilk defa bekâr bir kadın doktor görevlendirmiştir (Robert, 1997: 138). Bu kurumlar ilerleyen zamanlarda kendilerine hedef olarak, Mary Lyon gibi sadece misyoner kadın yetiştirmek değil aynı zamanda misyonerlerinin faaliyet

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/2 Spring 2011

gösterdiği bütün bölgelerdeki kadınların eğitilmesi gibi daha büyük bir çerçeveye çizmişlerdir (Weir, 308; Robert, 1997: 115-116; Robert, 2002: 63).

Kadınlar için kurulan bu misyonerlik örgütleri politikaları uyarınca hızla Amerika'nın Arizona, New Mexico ve Colorado gibi şehirlerinde örgütlenmişlerdir. Bu kurumların en büyük özelliği misyoner kadınlara faaliyet gösterdikleri alanlarda başarılı olmalarını sağlamak için organize olmalarıdır. Bu nedenle misyon binalarının inşaat masraflarını veya bu iş için gerekli satın alımlarını kullanılacak olan alet ve edevatların temin edilmesini de finanse etmişlerdir. Ayrıca bu örgütler, kadınlara yönelik kuruldukları için yönetim kadrolarını da kadınlar oluşturmuştur. Misal olarak Woman's Missionary Society'in 1868 yılındaki yönetim kurulu şu şekilde oluşmuştur.

Başkan: Mrs. James Lorimer Graham

Başkan Yardımcısı: Mrs. Horace Holden

Başkan Yardımcısı: Mrs. Robert R. Booth

Sekreterler: Mrs. W. Packer Prentice

Miss. S. E. Brown

Mali İşler Sorumlusu: Mrs. Charles P. Hart

Ancak bu kurumun hızla örgütlenip ülke içerisinde yaygınlaşması sonucunda yardım yaptığı misyoner sayısı hızla artmıştır. Buna göre 1868 yılında dünya üzerinde 48 kadın misyoneri finanse ederken 1878 yılında bu sayı 326'ya ulaşmıştır. Bunun nedeni kadınlar arasında hızla örgütlenen bu kurumun kısa sürede gelirlerini önemli ölçüde arttırmasıdır. Çünkü 1871 yılında 7.747 dolar olan kadın örgütünün geliri 1878 Mart'ında 26.768, 60 dolara çıkmıştır. Örgütün bu yıllardaki genişlemesine paralel bir şekilde yönetim kadrosunda da büyümeye neden olmuştur. Bunun sonucu olarak başkan sayısı hâlâ bir olmakla birlikte başkan yardımcılarının sayısı 10'a mali işler sorumluları 2'ye sekreter sayısı ise 4'e çıkmıştır (Daggett, 157-159). Yine bu kadın örgütleri özellikle faaliyet gösterilen alanlardaki kadınların ve çocukların eğitim faaliyetlerinin yükseltilmesi için bir takım hedefler belirlemişlerdir. Bu kurumlardan Woman's Board of Mission amaçlarını kabaca şu şekilde belirlemiştir:

1-Kendilerine göre dünyanın geri kalmış günahkâr ve putperest ülkelerde kadın ve çocuklar arasında faaliyet gösteren Amerikan kadın misyonerlerine daha fazla para ve destek sağlamak:

2-Hıristiyan kadınlar arasında Hıristiyanlık bilincini arttırmak:

3-Misyonerlik alanında daha fazla başarılı olabilmeleri için kadın misyonerlerin çocuklar ve kadınlar arasındaki faaliyetlerini destekleyerek bu konuda başarılı olanlara burs vermek (Daggett, 58):

Bu kadın kuruluşları kadın misyonerlerin eğitim şartlarında iyileştirmelerde buldukları gibi misyonerlik faaliyetlerinde onları parasal olarak desteklediler. Ayrıca kadınların öğretmenlik dışında diğer aktiviteleri de yerine getirmelerine olanak sağladılar (Weir, 308). Bu kurumun İstanbul Amerikan Kız Koleji ve Merkezi Türkiye Kız Koleji Ortadoğu'da açmış olduğu okullardan sadece iki tanesidir (Kocabaşoğlu, 158, 162). Kadın misyonerlerin Anadolu ve İran'da destekledikleri misyonerler ve buldukları istasyon merkezleri 1883 yılına kadar aşağıdaki gibidir.

Mrs. Ellen S. Baird	1870	Manastır Türkiye Avrupa'sında
Mrs. Isabella G. Clark	1859	Samakov " "
Mrs. Lewis Bond	1808	Eski zağra " "
Mrs. George D. Marsh öl.	1875	" " " "

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/2 Spring 2011

Miss Rosella A. Norciross öl.	1807	“	“	“	“
Miss Flaiva S. Bliss öl.	1868	Sivas		Batı Türkiye Misyonerlik Merkezi	
Miss Anna D. Bliss öl.	1874	İstanbul	“	“	
Miss Sarah A. Classon	1867	Kayseri	“	“	
Miss Phebe L. Cull	1871	Manisa		“	“
Miss Cornelia P. Dwight	1871	İstanbul	“	“	
Miss Laura Fornham	1863	Merzifon	“	“	
Miss Eliza Fritcher	1863	Merzifon	“	“	
Mrs. Ezlizabeth Giles	1864	Kayseri	“	“	
Miss Ardelle M. Griswold	1869			“	“
Miss Clara Hamlin	1869	Atamada	“	“	
Mrs. Amelia A. Leonard	1857	Merzifon	“	“	
Miss Charlotta L. Naves	1873	İstanbul	“	“	
Miss Ellen C. Parson	1875	İstanbul	“	”	
Miss Hattie G. Powers	1875	Manisa		“	“
Miss Julia A. Rappleye	1870	İstanbul	“	“	
Mrs. Cora W. Tompson	1873	İstanbul	“	“	
Miss Mary L. Wadsworth	1871	İstanbul	“	“	
Miss Fannie E. Washburn	1872	Merzifon	“	“	
Mrs. E. R. Montgomery	1863	Maraş			
Merkezi Türkiye Misyonerlik Merkezi					
Miss Ellen M. Pierce	1874	Antep		“	“
Miss Myra A. Proctor	1859	Antep		“	“
Miss Sarah L. Wood	1870	Antakya	“	“	
Miss Mary S. Willam	1871	Maraş		“	“
Mrs. Caroline R. Allen	1855	Harput			
Doğu Türkiye Misyonerlik Merkezi					
Mrs. Olive L. Andrus	1868	Mardin		“	“
Miss İsabella C. Bokert	1868	Mardin	“	“	
Miss Caroline E. Bush	1870	Harput		“	“
Miss Charlotta E. Ely	1868	Bitlis		“	“
Miss M.A.C. Ely	1868	Bitlis		“	“
Miss Clarissa H. Pratt	1875	Mardin		“	“
Mrs. Martha W. Reynolds	1869	Van		“	“
Miss Sarah Sears	1874	Mardin		“	“
Miss Harriet Seymour	1867	Harput		“	“
Miss Mary E. Warfield	1867	Harput		“	“
Mrs. Susan A. Wheeler	1857	Harput		“	“
Miss Mary Susan Rice	1847	Urmiye	“	“	

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/2 Spring 2011

Miss Ellen M. Stone	1878	Samokov	“	“
Miss Clara H. Hamlin	1879	İstanbul	“	“
Miss Cornelia P. William	1879	Musul	“	“
Miss Grace Bingham	1879	Antep	“	“
Miss Laura B. Chamberlian	1879	Sivas	“	“
Miss Sophia Crawford	1880	Samakov	“	“
Miss Martha J. Gleason	1880	İstanbul	“	“
Miss Fannie E. Burrage	1880	Kayseri	“	“
Miss Susan P. Blake	1880	Sivas	“	“
Miss Harriet N. Childs	1880	Keşşab	“	“
Miss Emily C. Wheleer	1880	Harput	“	“
Miss Sara E. Graves	1881	Samakov	“	“
Miss Oliva N. Twichell	1881	Bursa	“	“
Miss Agnes M. Lord	1881	İstanbul	“	“
Miss İsabel Dadd	1882	İstanbul	“	“
Miss Grace Kimball	1882	Van	“	“
Miss Lettie Johnson	1882	Van	“	“
Mrs. Mary Lyon Page	1882	İzmir	“	“
Mrs. Fannie M. Newel	1882	Bursa	“	“1
Ladies Board finanse ettiği kadın misyonerlerden Osmanlı ve İran bölgesinde çalışanlar ise				
Mrs. Samuel Jessup		Suriye		
Miss Hattie Langreng		Suriye		
Mrs. S.H. Calhoun		Suriye		
Miss Eliza D. Everett		Libya		
Miss Mary G. Lyons		Libya		
Mrs. D. P. Cochran		İran		
Miss M. K. Van Duzee		İran		
Mrs. S. J. Rhea		İran, (Daggett, 65,159-61, 175)		

Amerika’da kurulan bu kadın örgütlerinin çabaları sonunda kadınlar artık erkekler gibi misyoner olarak kabul görmüş ve istatistiklerde artık yardımcı elemanlar değil misyoner olarak yer almış, (Annual Report, 1872: 56; Annual Report, 1877: 39-40; Annual Report, 1896: 188, 201) temsil ettikleri misyon vasıtasıyla yerli halklar arasında kültürel ve sosyal değişimlere yol açmışlardır (Dalyan, 2009b: 149-50).

Amerikan misyonerliğindeki kadın dayanışması zamanla Ortadoğu’ya gönderilen kadın sayısının hızla artmasına ve zamanla erkeklerin sayısını geçmelerine neden olmuştur (Annual Report, 1882: 50-54, 59; Annual Report, 1883: 64; Annual Report, 1889: 89; Annual Report, 1901: 243). Bu bağlamda 1910 yılında Osmanlı Avrupa topraklarında ve Anadolu’daki 255 misyonerden 213’ünü, Suriye ve Filistin’de bulunan 354 misyonerin 233’nü, Mısır, Sudan ve Etiyopya’daki 269 misyonerden 161’ni (Richter, 416-420) İran’da ki 59 misyonerden 36’sını kadın misyonerler oluşturmuştur. Bu kadınlar arasında bekârların sayısı misyonerlikteki fonksiyonlarının artmasına bağlı olarak evlilerden oldukça yüksektir (Richter,326).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/2 Spring 2011

g. Sonuç

Amerikan misyonerleri kendi Hıristiyanlık inançlarına göre dünyanın geri kalmış ve kendilerine göre dinsiz bölgelerinde faaliyet göstermek için her türlü olanağı ve fırsatı kullanmak adına toplumların kültürel ve dinsel geleneklerini incelemiş ve elde ettikleri sonuçlara göre misyonerleri faaliyet alanlarına göndermişlerdir. Kadın misyonerler de erkeklerle aynı oranda belki daha fazla Hıristiyanlık ruhunu taşıyorlardı. Bu nedenle yetiştirildikleri misyonerlik inancı uyarınca kendilerine gösterilen koca adayıyla aşk olmadan kutsal amaçları uğruna evlenmiş ve kendilerini faaliyet gösterilecek bölgelerde kocalarına yardımcı olmaya adanmışlardır. Misyoner kadınlar kocaları kadar belki daha fazla Hıristiyanlığın yayılması için çalışmalarına rağmen XIX. yüzyılının büyük bir bölümünde asla eşleri gibi gerçek bir misyoner olarak kabul görmemiştir. Ayrıca misyonerlik faaliyetlerinde görev almalarında zorunlu olarak evlilik şartına zorlanmaları, daha düşük maaş verilmesi gibi nedenler, onları yeni arayışlara yöneltmiştir. Amerikan misyonerlik faaliyetlerinde kadınların ikinci plana itilmeleri onların erkeklerden ayrı bir şekilde misyonerlik faaliyetlerine girişmelerine ve bu yolla seslerini duyurmaya çalıştılar ki; bunda da önemli ölçüde başarılı olmuşlardır.

Misyon bölgelerinde kadın misyonerler, erkeklerin giremediği evlerin harem kısmına ve çocukların hayat dünyasına ulaştılar. Bu anlamda erkek misyonerlerden -hane halkı hesaplandığında- daha fazla kişiye ulaştılar. Kendilerine göre doğruluğun ve kurtuluşun müjdecisi olarak geleceğin Protestan anneleri olarak gördükleri kız çocuklarına her türlü zorluğa rağmen eğitim vermekten geri durmamışlardır. Misyonerlik sahasındaki başarıları nedeniyle XIX. yüzyılın sonunda artık sayı olarak erkek misyoneri geri de bırakmışlardır.

KAYNAKÇA

- AÇIKSES, Erdal (2003). *Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri*, TTK Yay., Ankara.
- ALAN, Gülbadi (2002). *Merzifon Amerikan Koleji ve Anadolu'daki Etkileri*, Basılmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- ANDERSON, Rufus (1872). *History of the Missions of the American Board of Commissioners Foreign Missions to the Oriental Churches c. I*, Boston.
- ANDERSON, Rufus,(1884). *History of the Misions of the American Board of Commissioners Foreign Missions to the Oriental Churches c.II*, Boston.
- BARKLEY, Henry C. (2007). *Anadolu ve Ermenistan'a Yolculuk*, Çev. Nil Demir, Kesit Yay., İstanbul.
- BARTON, L. James (2010). *Türkiye'de Gündoğumu*, Çev.Zekeriya Başkal, Yeditepe Yay., İstanbul.
- BASSET, James (1890). *Persia: Eastern Missions a Narrative of the Founding and Fortunes of the Eastern Persia Mission.*, Philadelphia .
- BIRD, Isabella L. (1891). *Journey of Persia and Kurdistan including A Summer in the Upper Karun Region and Visit to the Nestorian Rayahs Vol. II*, John Muarry, Albemarle Street, London.
- COAN, Frederick G. (1939). *Yesterday In Persia And Kurdistan*, Saunders-Studio Pres- California.
- DAGGETT, L. H. (1883). *Historical Sketches Woman's Missionary Societies In America And England*, Boston.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/2 Spring 2011

- DALYAN, Murat Gökhan (2010). “19. Yüzyıl Misyonerlik Anlayışına Göre Kadın Eğitimi (ABCFM’in Türkiye’deki Uygulamaları), 2.Uluslararası Bir Bilim Kategorisi Olarak “Kadın” Edebiyat, Dil ve Kültür Çalışmalarında Kadın Sempozyum cI., Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Atatürk Kongre Merkezi (27-28-29 Nisan 2009), Aydın., s.239-244.
- DALYAN, Murat Gökhan (2008). “19. Yüzyılda Osmanlı-İran Sınır Bölgelerinde Misyoner Doktorlar ve Tedavileri”, 1.Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi-10. Ulusal Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı, Cilt-2 20-24 Mayıs 2008, Konya.
- DALYAN, Murat Gökhan (2010). “19. Yüzyıl Azınlık Aile Yaşantısında Gelin-Kaynana İlişkisi (Ermeniler ve Nasturiler Örneği), 2.Uluslararası Bir Bilim Kategorisi Olarak “Kadın” Edebiyat, Dil ve Kültür Çalışmalarında Kadın Sempozyum cI., Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Atatürk Kongre Merkezi (27-28-29 Nisan 2009), Aydın., s.147-151.
- DWIGHT, H. G. O. (MDCCCCLIV). *Christianity in Turkey: A Narrative of The Protestant Reformation in The Armenian Church*, London .
- EDDY, David Brewer (1913). *What Next in Turkey*, Boston .
- ELLIS, Harriet Warner (1883). *Our Eastern Sisters and TehirMissionary Helpers*, London.
- ERDOĞAN, Dilşen İnce (2008). *Amerikan Misyonerlerinin Faaliyetleri ve Van Ermeni İsyancıları (1896)*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul Mayıs.
- FIELD, James A. (1969). *America and the Mediterranean World 1776-1882*, Princeton 1969.
- FIFTY-NINTH ANNUAL REPORT* (1869). *of The American Board of Commissioners For Foreign Missions, Present At The Meeting Held At The Pittsburg, Pensylvania, October 5-8, 1869*, Cambridge: Printed At The Giberside Pres., s.35-41.
- FIFTY-THIRD ANNUAL REPORT* (1863). *of The American Board of Commissioners for Foreign Missions, Present At The Meeting Held At Rochester,N.Y. October 6-9, 1863*, Press of T.R. Marvin, 42 Congress Street., Boston., s.86-94.
- GIBBONS, Helen Daven (2009). *Tarsus’un Kırmızı Kilimleri*, Çev. Atilla Tuygan, İstanbul.
- GORDON, Anna A. (1898). *The Beautiful Life of Francis E. Willard: A Memorial Volume*, Woman’s Temperance Jurnaslist Associations, Chicago.
- GRANT, DR. Asahal, (1994). *Nasturiler ya da Kayıp Boylar*, Çev. Meral Barış, Bet-Prasa-Bet-Froso, Nsibin Yayınevi, Södertälje-Sweden.
- GUEST, John S. (2001). *Yezidilerin Tarihi Melekê Tawus Mishefa Reş’in İzinde*, Çev. İbrahim Bingöl, Avesta Yay.,İstanbul.
- HAMLIN, Cyrus (1903). *In Memoriam*, Boston.
- HERRICK, George F. (1872). *An Intense Life A Sketch of the Life and Work of Rev. Andrew T. Pratt, M.D., Missionary of the A.B.C.F.M., in Tukey 1852-1872*, Newyork-Chigago.
- HERRICK, George F. (1872). *An Intense Life A Sketch of the Life and Work of Rev. Andrew T. Pratt, M.D., Missionary of the A.B.C.F.M., in Tukey 1852-1872*, Newyork-Chigago.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur (2000). *Anadolu’daki Amerika Kendi Belgeleriyle 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Amerikan Misyoner Okulları*, İmge Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul 2000.

- BENJAMİN, M. G. (1860), *The Missionary Sisters: A Memorial of Seraphina Haynes Everett, and Mrs. Harriet Marta Hamlin, Late Missionaries of The A.B.C.F.M. At Constantinople*, Boston.
- LAURIE, Thomas (1863). *Woman and Saviour in Persia*, Boston.
- LAWRENCE, Margarette Woods (MDCCCLIV). *Light on the Dark River; or, Memorials Mrs. Henriatta A. L. Hamlin, Missionary in Turkey*, Boston .
- MAĞMUMİ, Şerafeddin (2008) *Bir Osmanlı Doktorunun Seyahat Anıları Yüzyıl Önce Anadolu ve Suriye*, Yay., Cahit Kayra, Boyut Kitapları, İstanbul 2008.
- MUTLU, Şamil (2005) *Osmanlı Devleti'nde Misyoner Okulları*, Gökkuşbu Yayınları,2. Baskı, İstanbul.
- PERKINS, Henry Martyn (1887). *Life of Rev. Justin Perkins, D.D. Pioneer Missionary to Persia*. Chicago.
- PERKINS, Justin-FISK, Fidelia (1857). *Nestorian Biography : Being Sketches of Pious Nestorians who Have a Died at Oroomiah, Persia*, Boston.
- PORTERFIELD, Amanda(1997). *Mary Lyon and the Mount Holyoke Missionary*, New York .
- PRİME, E. D. G. (1877).*Forty Years in the Turkish Empire; or, Memoirs of Rev. William Goodell, D.D., Late Missionary of the A.B.C.F.M. at Constantinople*, New York .
- QUARTERLY REPORT OF ASSYRIAN MISSION, NO. III.*, (1890). “ Letters from Assyria “Extract of Letters from the Sisters” ”, Published for the Assyrian Mission London. s.19-21.
- R.J. Garden, Description of Diarbekr, *Journal of Royal Geographical of London Vol.37*. London 1867, s.182-193.
- REPORT (1836). of the American Board of Commissioners for Foreign Missions. Present at the Thirty-Third Annual Meeting, Held in the City of Hartford, September 14, 15 & 16, 1836*, Boston.,
- REPORT (1842). of the American Board of Commissioners for Foreign Missions. Present at the Thirty-Third Annual Meeting, Held in the City of Norwich, Connecticut, Sept. 13,14,15 & 16, 1842*, Boston., s.127-132.
- REPORT (1855). of The American Board of Commissioners For Foreign Mission. Present At The Forty-Sixth Annual Meeting, Held In The City of Utica, NewYork, September11–14, 1855*, Printed For The Board, By Crocker And Brewster, Boston., s. 75-87.
- REPORT (1849). of The American Board of Commissioners for Foreign Mission. Present At The Fortieth Annual Meeting, Held in Pittsfield,Massachusetts, Sept.11-14, 1849.*, Printed For The Board, By T.R. Marvin. Boston ., s.124-34.
- RICHTER, Julius (1910). *A History of the Protestant Missions in the Near East*, Edinburg and London.
- ROBERT, Dana L. (2002). *The Influence of American Missionary Woman on the Back Home, Religion And American Culture Vol.12. No1*. 61.
- ROBERT, Dana Lee (1997). *American Women in Mission : A Social History of Their Thought and Practice*, New York.
- SCHNEIDER, E. C. A. (1846). *Letters From Broosa, Asia Minor*, Chamberslmg .

Turkish Studies

- SPEER, Robert E. (1911). *The Hakim Sahib The Foreign Doctor a Biography of Joseph Plumb Cochran, M.D of Persia*, Fleming H. Revell Company, New York.
- STRONG, William E. (1910). *The Story of The American Board; An Account of The First Hundred Years of American Board of Commissioners for Foreign Mission*, Boston .
- ŞAHİN, Gürsoy (2009) “Amerikalı Bir Misyonerin XIX. Yüzyılın Ortalarında Türk-Ermeni Kültürel İlişkileriyle İlgili İzlenimleri Üzerine Bir Değerlendirme, “ <http://www.sosbil.aku.edu.tr/dergi/VIII1/sahin.pdf> (13.10.2009),
- THE FIFTY-NINTH ANNUAL REPORT* (1889). *Board of Foreign Missions of The Presbyterian Church of The United States of America Presented to The General Assembly, May. 1889*, New York., s.188-201.
- THE FORTH- FIFTH ANNUAL REPORT* (1882). *Board of Foreign Missions of The Presbyterian Church of The United States of America Presented to The General Assembly, May. 1882*, New York., s. 54-64.
- THE FORTH- SIXTH ANNUAL REPORT* (1883). *Board of Foreign Missions of The Presbyterian Church of The United States of America Presented to The General Assembly, May. 1883*, New York.
- THE MISSIONARY HERALD*, (1853). *Containing the Proceedings at the American Borad of Commissioners for Foreign Missions, with View of other Benevolent Operations, for the Year 1853, Vol.X LIX*. Boston , s. 269-273.
- THE SIXTH-FOURTH ANNUAL REPORT* (1901). *Board of Foreign Missions of The Presbyterian Church of The United States of America Presented to The General Assembly, May. 1901*, New York.
- THE SIXTIETH ANNUAL REPORT* (1897). *Board of Foreign Missions of The Presbyterian Church of The United States of America Presented to The General Assembly, May. 1897*, New York., s.161-68.
- THE SIXTY-SECOND ANNUAL REPORT* (1899). *Board of Foreign Missions of The Presbyterian Church of The United States of America Presented to The General Assembly, May. 1899*, New York., s.193-208.
- THE THIRTY- FIFTH ANNUAL REPORT* (1872). *Board of Foreign Missions of The Presbyterian Church of The United States of America Presented to The General Assembly, May. 1872*, New York., 56-62.
- THE THIRTY SIXTH ANNUAL REPORT* (1873). *Board of Foreign Missions of The Presbyterian Church of The United States of America Presented to The General Assembly, May. 1873*, New York., s. 52-57.
- THOMAS, LOUISE PORTER (1937). *Seminary Militant: An Account of the Missionary Movement at Mount Holyoke Seminary and College*, Mount Holyoke College Centennial Publications, South Hadley.
- WEIR, Carol Swain (1995). *Woman as Missionaries, Word&World Volume XV: Number 3. Luther Seminary*, California.
- WEST, Maria (1875). *The Romance of Missions: or, Inside Views of Life and Labor, Land of Ararat*. New York.

-
- WHEELER, Mary Sparkes (1884). *First Decade of the Woman's Foreign Missionary Society of The Methodist Episcopal Church With Sketches of its Missionaries*, New York.
- WHEELER, S. A. (1877). *Daughters of Armenia*, American Tract Society, Boston.
- WHITE, Ann (1988). "Counting The Cost Of Faith; Early Female Missionaries", *Church History*, Vol. 57, No.1, March , s.19-30.
- WHITE, George E. (1908). *Charles Chapin Tarcy Missionary, Philanthropist, Educator, First Prisedent of Anatolia College, Marsovan Turkey, Chigago*.
- WHITE, George E. (1995). *Bir Amerikan Misyonerinin Merzifon Amerikan Koleji Hâtraları*, Çev. Cem Târik Yüksel, Enderun Kitabevi, Ankara.
- WILSON, S. G. (1896). *Persia: Western Mission*, Presbyterian Board of Publication and Sabbath-School Work, Philadelphia .